

Enhörna Hembygdsförening

Årgång 8, nummer 4

december 2006

God Jul och Gott Nytt År
önskas våra medlemmar och
alla andra Enhörnabor

*En vinterbild från 30-talets Norrlöt.
De glada flickorna är Elsa Sevén (gift Rosén)
och Margit Ekblom (gift Bergström).*

Enhörna hembygdsförening, julen 2006

En av de mer minnesvärda aktiviteterna under det gångna året var nog Kyrkvandringen, som arrangerades tillsammans med Enhörna församling, i våras. Drygt 60 personer deltog i den knappt milen långa promenaden på småvägar mellan kyrkorna. Andra höjdpunkter var höstmärknaden i augusti, vandringen i Sundsvik och sommarutställningen.

Tack Eva Sellhorn på Lövsta för stenmangeln av tidigt 1800-tal.

Tack också Bertil Wallin för kartan över *Djursta By (ursprungligen från 1689)*. Den kommer att finnas till beskådan i museet. Slutligen ett varmt tack till Mats Elveskog för den nya julgransbelysningen till hembygdsjulgranen i Lill-Ahls korset.

Vi får heller inte glömma Fredde Andersson och hans far som ser till att granen kläds och tänds till 1:a advent, tack!

Årets julnummer av Hembygdsbladet innehåller dels rapporter från olika aktiviteter men också en fylligare artikel om fattigvården i Enhörna för snart 100 år sedan. Det är Barbro E Sjöström som beskriver vardagen i den gamla Sockengården i Ytterenhörna, julfiran-

det hos fattighjonen samt hur man avslutade jordelivet här i Enhörna.

Vi berättar också om Lucia-firande i bygdegården, flytt av en 3 ton tung stenmangel, vandringen i Sundsvik, höstmärknaden och om vår nya hemsida.

På kartan nedan är de platser som nämns i bladet angivna.

Föreningen får allt fler medlemmar och de allra flesta kommer ihåg att betala sin medlemsavgift. Våra kostnader för varje medlem har ökat under senare år (förbundsavgift, porto, mm.) och därför tvingas vi att stryka de medlemmar, som inte betalt sedan år 2005. En påminnelse kommer att sändas ut innan rensningen sker.

Avslutningsvis vill jag ännu en gång på styrelsens vägnar be att få önska en riktigt god jul och gott nytt år samt en trevlig lästund med vårt Hembygdsblad.

Leif Tellestedt, ordförande

PS Julklappstips till någon du tycker om:

- Ett medlemskap i Hembygdsföreningen.

1. Emyhemmet
2. Sockengården
3. Norrlöt
4. Gillberga kulle (körsbärslunden)
5. Årby
6. Hembygds-museet
7. Lövsta
8. Djursta By
9. Sundsvik, Sundsör
10. Åleby lada

Sockengården i Ytter-Enhörna

Sockengården vid Stora Väsby

Ålderdomshemmet vid Stora Väsby i Ytter-Enhörna hette Sockengården och benämndes alltid så till skillnad mot äldreboendet i Över-Enhörna där första torftiga huset vid skolorna kallades Fattighuset eller Fattigstugan. År 1913 invigdes i Över-Enhörna Emyhemmet (numera benämnt Klosterhagen) som på sin tid var Sveriges modernaste ålderdomshem med centralvärme och andra moderniteter.

Sockengården som var självförsörjande hade ett tiotal kor. Där var ett 20-tal grisar/år -5-6 stycken samtidigt. Dessutom höns och kycklingar. Hästar användes i jordbruket. Korna handmjölkades tre gånger/dag. En anställd flicka skötte mjölkning och diskning av mjölkkärlen. Mjölken separerades. Var dag sändes mjölk, grädde och ibland också "söt mjölk" (ej skummad eller separerad) till Stadshotellet i Södertälje. Då kostade heltjock grädde 20 öre/dl eller 2 kronor litern - och det räknades som bra betalt.

År 1924 kom makarna Erik och Hilda Pettersson som föreståndare till Sockengården och stannade till 1942. Där har varit andra föreståndare såväl före som efter dem.

Längre tillbaka fick de gamla sköta sig själva. De "raskaste" fick hjälpa de sämre. Hur väl det fungerade behöver knappast beskrivas. Gamlingarna i Ytter-Enhörna hade historier ifrån den tiden i minnet och ville ogärna flytta till Sockengården.

Tidigare var det brukligt att de som kom fick lämna ifrån sig allt de ägde. Porslin och annat som kunde användas där togs till vara, övrigt såldes på auktion och pengarna gick till Sockengården. Så var det vid dåtidens fattighus i hela landet. De gamla talade ofta om detta. Det var svårt lämna allt man samlat under svåra försakelser.

Fyra pensionärer delade ett rum. Kommunen bekostade en renovering kring 1930 då det också ändrades till tvåbäddsrum. I rummen var det först murade spisar. Föreståndarbostaden hade inte centralvärme vilket ordnades för pensionärerna vid upprustningen. De gamla bodde i två hus. Föreståndarfamiljen bodde ovanpå matsalen. Husen saknade vattentoaletter. Elektricitet

Sockengården Ytter-Enhörna. Fr.v. Snickare Johansson Brännorp, drängpojke, drängpojke, mor Sofia Haglund, Johansson med kryckorna, Johannes Melinder bl.a. dödgravare i Y-E, Föreståndarinna Hilda Pettersson, Föreståndare Erik Pettersson med son på armen, Lundberg f.d. bonde, Julia Flöjt

Emyhemmet/Klosterhagen

var installerat sedan tidigare. Överstinnan Brehmer, kyrkoherdens mor, skänkte en bordslampa till varje rum. Lamporna var ganska höga och lyste upp bra.

Sockengårdens sal kallades Sockenstugan och brukades för sammanträden av bland andra Fatigvårdsstyrelsen. Där var mycket kallt. Man eldade med björkved i den murade spisen en hel dag och uppnådde ändå bara 13-14 grader. Trägolvet låg på bara jorden.

Två gånger/vecka bakades rågbröd. Kökets stora järnspis tog fyra hålkakor var gång. Rågbrödet bakades av rågmjöl, eftermjöl, mjölk och sirap - men utan fett. Till helgerna bakades limpor där också fett var en av ingredienserna.

De gamla som önskade kunde få en tidig kaffetår före frukosten som blev klockan 7:30. Slätvälling var populärast, så det gjordes oftast, annars någon gröt.

Kaffe serverades förmiddag och eftermiddag. Dagens huvudmål middagen klockan 12 som var brukligt förr, alltid med efterrätt - vanligen soppa eller kräm. Det var kvällsmat klockan 18 som ibland kunde vara någon sill - eller strömmingsrätt, annars t.ex. sylta med potatis. Men gamlingarnas älskningsrätt om kvällen var rågmjölsgröt med lingon, mjölk och smörgås.

De var hemifrån vana att äta ur ett gemensamt fat. Man kunde inte ställa fram en karott med gröt för då åt de på gammalt sätt. Istället gav man till alla ett eget grötfat med mjölk framför så de kunde doppa skeden i mjölken som de var vana.

Gumman Josefina, född Flöjt, gift Jansson hade sin symaskin med sig. Hon sydde lapptäcken med 48 rutor och 13 lappar i varje ruta. Sydde samman mörka och ljusa till fina mönster. När hon fick hem lappar sydde hon utan uppehåll. "När hon inte hade arbete låg hon och var sjuk". Hon lottade ut täckena och det var så spännande då det var dragning på lotteriet. Men det blev förbjudet så sedan sålde Josefina täckena för 5 kronor styck.

Julfirandet på Sockengården

Till julen dekorerades med girlanger och klockor. Då hade man inte elbelysning i granarna. Julgranar ställdes både i hallen, inne i Sockengården och i Samlingssalen. Här njöts sedvanlig julmat. Redan före julen kom medlemmar från Missionsförsamlingen med Luciakaffe. Patron Gunnar Brinck på Årby skickade 25 kronor till julgodsaker. Hos Södertälje Kaffehandel fanns goda och billiga karameller. Gunnar Brinck skänkte också årsprenumeration av Stockholms-tidningen till Sockengården. Baron Nordenfalk på Lövsta brukade ringa och höra "hur många hjon där var". Kaffe, tårta och bröd beställdes hem och notan fick sändas till Lövsta. Det var fler som ibland kunde bjuda de gamla som t ex ungdomsföreningar och Pingstförsamlingen.

Vanliga födelsedagar bakade föreståndarinnan sockerkaka till kaffet. Pensionärerna bjöd själva när de fyllde jämna år. Wienerbröden som var både stora och fina kostade den tiden 10 öre. Av dem som då kom och uppvaktade "var det aldrig någon som kom med en köpt blomkruka. Man gav pengar istället. För pengarna köpte gamlingarna ofta karameller som de inte åt själva utan hade att bjuda på." Allt såldes då i lös vikt. Ett hg kostade 12 öre. Snus fick de

Sofia Haglund, boende på Sockengården

så mycket som önskades. Det köptes hem ett kg vid behov "så det var bara för gubbarna att fylla på."

Något om vad man den tiden plögade ombestyra inför en jordafärd

Vanligen kom man till Sockengården när man var mycket gammal och svag. Då Erik och Hilda Pettersson år 1924 började som föreståndare fanns det enkla kistor som stod på rad på en höskulle. De tjärades vart efter de togs fram. Man tyckte de var "så hemska" så de användes aldrig. "Nog skulle de gamla ha en ordentlig kista." Många slutade sina dagar under de ca 18 år makarna Pettersson hade Sockengården.

"Vi gjorde dem i ordning själva så fint man kunde. Sedan lästes de ut. Det gjorde föreståndaren." Då brukade man samlas. "De gamla tog det som en naturlig sak. Det blev ingen uppståndelse." De som kunde var med då och följde också med till jordfästningen. "Förr var man här i Ytter-Enhörna noga med att samla sina utfallna tänder, de skulle man ha med sig i kistan. Det skulle bli något olyckligt om de inte kom med i vigd jord." Kistan stod nere i gravkapellet. Det fick inte gå många dagar innan begravningen.

Norrlöt, början av 1900-talet. Fotograf Amadeus Bianchini

Kistan var alltid fint dekorerad med blommor. Nu kommer smyckningen färdig till kyrkan. Den tiden gjordes allt arbete på plats. Trädgårdsmästare Mattias Sevén i Norrlöt kom med häst och vagn och växterna. Som ung var sonen John, f 1918, med och hjälpte till. Arrangemangen gjordes inne i kyrkan. Det blev skräpigt under arbetet och man fick städa efter. De som var burgna kostade på dyra blommor med rosor etc. Den som var sämre lottad tog det enklare.

Albertina Larsson från Vinberga var beskriven som alltid så prydlig i hemvävda klänningar med en liten spets i halsen. Albertina, som blev över 90 år, levde sin sista tid på Sockengården. Hon ville klara sig själv och hade sparat till sin kista och sagt ifrån att hon inte ville ha blommor på kistan. Det tyckte hon var en onödig kostnad. Mattias Sevén gjorde då girlander av höstlöv och en bukett höstlöv som dekoration på kistan. På den tiden kostade en kista 30 kronor.

Inför begravningen brukade någon pojke få "ligga i gluggen" och då begravningsföljet kom till en viss plats gav han tecken för klockringningen. Pojken hade 10 öre för det uppdraget. Föreståndare Pettersson var alltid med och bar kistan. Det var ofta anhöriga eller före detta grannar som också bar med.

Efter jordfästningen var långbord dukade med linnedukar och kaffe för alla. Ibland kunde anhöriga bjuda på vin så det inköptes därför vinglas. Tårtorna hade svart kors i cacao på vitt socker eller vit grädde. Anhöriga brukade ha med sig begravningskonfekt med svart och vitt papper, ibland silverpapper, vit tyll och silverkors. Inuti låg små platta, hårda karameller som inte var menade att ätas. De skulle sparas som minne.

Så kunde jordelivet sluta här i Enhörna för så där en knapp mansålder sedan.

Barbro E Sjöström

Luciafirande i Bygdegården

Över-Enhörna kyrkliga syförening anordnade under många år luciafirande, julgransplundring och sommarfest i Bygdegården. All verksamhet upphörde sommaren 1998 eftersom det var svårt att få nya medlemmar till föreningen. Så här inför Lucia-tider erinrar jag mig hur det var någon gång på 50- och 60-talen. För en liten skolflicka var just Luciafirandet en stor händelse.

Att under flera år gå med i "tåget" som tärna med lingonkrans i håret och därefter själv få ha den vackra ljuskronan med levande ljus på huvudet. Det var något att längta till! Det spelade ingen roll om man var ljus eller mörk, kort eller lång, ful eller vacker. Samtliga flickor i Över-Enhörna fick uppleva den dagen då de flesta Över-Enhörnabor satt bänkade vid dukade bord för att invänta Lucia med sina tärnor sjungande våra traditionella luciasånger. Kyrkliga syföreningens medlemmar såg till att det fanns hembakade lussebullar, pepparkakor, kaffe och saft på borden. Lotterier med handsydd alster var också en självklarhet.

Så fort julen var slut såg jag fram emot nästa stora händelse nämligen julgransplundringen. Det var dans kring granen och tomten kom med godispåsar till alla snälla barn. Naturligtvis bjöds samtliga till ett härligt kaffebord.

Så här många år senare minns jag med glädje dessa högtidliga tillfällen.

/Anne-Marie

Barbro Wennberg (g. Holmberg) 1966 års Lucia

Mangeln på Lövsta

I början av året blev jag kontaktad av Eva Sellhorn på Lövsta. Hon undrade om föreningen var intresserad av att överta den gamla stenmangeln som "alltid" funnits på Lövsta och som fortfarande fungerade. Det lät intressant och skulle komplettera vår utställning om Enhörna "tvätthistoria". Tillsammans med Sven-Eric Åkerman, som inte bara ansvarar för tvättprylar utan också har ett förflutet som transportör av tunga saker, inspekterade vi mangeln. Den var rejäl! Problemet var dels att den vägde drygt 3 ton, var skrymmande samt stod i ett rum som ej kunde nås utifrån. Eva gav oss fria händer och lovade assistans från gården. Under Sven-Erics ledning frikopplades mangeln, vreds 90 grader, flyttades mot en vägg som gränsade till ett vagnslider, sågades en ny öppning i väggen, lyftes till samma nivå (½ m) som vagnslidret, drogs in i lidret, lyftes av en traktorlyft som drog ut den på gården, hämtades av en "bamselyft", kördes till Äleby-ladan och slutligen ställdes framför porten där den kommer att dras under tak.

Tack alla som ställde upp. Gösta Wallen frikopplade och putsade skyltar. Olle Karlsson, Paul Weigl och Bosse Staflund sågade bort mellanväggen och baxade ut åbäket. Martin Hultman lyfte ut mangeln ur huset. Tommy Åkerman körde den till Äleby-ladan. Sven-Eric ledde hela flytten. Slutligen ett jättestort tack till Eva för mangel, assistans och inte minst goda smörgåsar och kaffe till flyttpersonalen.

/Leif

PS Mangeln är förmodligen från slutet av 1700-talet eller början av 1800, forskning pågår.

Tommy Åkerman (Sven-Erics sonson) inför flytten till Äleby-ladan

Höstmarknaden/Hemvändardagen

Höstmarknaden 27 augusti satte nytt rekord både vad gäller antal "stånd" och besökare. Ett perfekt väder, gemytlig stämning, livlig kommers och Cay som underhöll gjorde att alla trivdes. Uppskattningsvis 250 personer köpte nyrökt siklöja, hembakt bröd, hemslöjdsprodukter, tavlor av lokala konstnärer, tog lotter, drack kaffe, fiskade i fiskdammen, åt grillad korv och framför allt umgicks med varandra.

Styrelsen ber att få uttrycka **sitt varma tack** till alla besökare och marknadsdeltagare. /Leif

Kockarna Håkan och Gunnar grillade korv

Vackert väder och mycket folk

Britt-Mari och Kristina serverade kaffe

Vandringen vid Sundsvik (samarrangemang mellan Turinge-Taxinge och Enhörna hembygdsföreningar)

En halvdisig lördagsförmiddag i slutet av september samlades ett 50-tal personer för vandring i Sundsvik. Lennart Söderman, ordförande i Turinge-Taxinge hembygdsförening, hälsade välkommen och informerade kort om Sundsviks äldre historia. Därefter vandrade vi ut på piren där Bosse Stafund berättade om hur det såg ut i Sundsvik kring 1950. Förutom tegelbruket fanns där sågverk, kvarn, växthus och lantbruk. Ca 70 personer hade sin arbetsplats i Sundsvik, de flesta i tegelbruket. Med sitt läge vid Mälaren var sjöfarten livlig och ibland var viken fylld med timmer, något som utgjorde en lockelse för traktens ungdom.

Efter pir-besöket besökte vi kraftverket och fick en inblick i verksamheten av de nuvarande ägarna.

Arne Löw, nestorn i samlingen, talade sedan om sin uppväxt i Sundsvik, från 20-talet och framåt. Arnes sätt att berätta om arbetet på bruket, blandat med mer eller mindre dråpliga händelser i vardagslivet, väckte stor munterhet.

Vandringen avslutades på gården framför Sundsörs herrgård där Boris Hagelin redogjorde för gårdens historia och framtida planer.

/Leif

På piren med utsikt mot inloppet på viken

Arne Löw i berättartagen

Gammeldags Julmarknad

Teaterföreningens traditionella julmarknad vid Årby loge
Söndagen den 17 december, mellan klockan 13.00 och 15.30.

PROGRAM

Utställning och försäljning av "Enhörnaprodukter"

(slöjd, julpynt, bröd, julgodis, mm.)

Gammeldags Torghandel

Nyhuggna Julgranar

Glögg-panna - Grill-tunna

"Musik & Sång i Juletid" med Enhörnakören

Servering

VÄLKOMMEN

JULGLIMMER - Enhörnas traditionella eldfest på julafton

Årets glimmer, det fjärde i ordningen, sker i Körsbärlunden vid Gillberga kulle nära Ytterenhörna kyrka. Tag en promenad till lunden på julaftonskvällen och upplev den trolska stämningen på Körsbärlunden, om bara vädergudarna så tillåter. De 500 marschallerna tänds klockan 16.00.

Hembygdsföreningens hemsida (www.enhorna.nu)

I medlemsbrevet i våras sökte vi en person som kunde hjälpa oss att lägga upp en egen hemsida. Det dröjde inte många dagar förrän Sven Sievers (missionshuset i Nöttesta) hörde av sig. Sven är genuint hembygdsintresserad och har erfarenhet av att bygga hemsidor. Tillsammans har vi nu diskuterat oss fram till hur den ska se ut, vad den ska innehålla och hur den ska användas.

Gå in på www.enhorna.nu och "botanisera". I början kommer den att vara lite mager men vi har mycket att göda den med. Har du förslag till förbättringar eller bara vill kommentera den, sänd ett mail till undertecknad (leif.tellestedt@telia.com).

Observera att hemsidan **inte** kommer att ersätta något utan ska ses som ett komplement till annan informations-spridning.

Museet, skrifter, evenemang och hembygdsbladet är och ska vara våra viktigaste kanaler att nå våra medlemmar.

/Leif

Enhörna Hembygdsförenings styrelse:

Leif Tellestedt, ordförande	tel: 550 447 05	Arnold Deile	tel: 550 443 10
Olle Karlsson, vice ordf	tel: 550 440 37	Jan Munck	tel: 550 420 14
Britt-Mari Gylefors, sekr	tel: 550 421 30	Bo Staflund	tel: 552 461 35
Anne-Marie Andersson	tel: 550 420 16	Sven-Eric Åkerman	tel: 550 491 84
Mona Elveskog	tel: 550 420 28	Peder Edström	tel: 550 441 03

Box 39, 15023 Enhörna, Medlemsavgiften är 75/100:-/år (enskild/familj)

Postgiro 23 89 45-0, Bankgiro 822-6565

Hembygdsmuseet öppnar 6 juni och hålls sedan öppet söndagar juni-sep, 13.00 - 16.00

